

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Ενότητα 6γ: Διερεύνηση αμφιλεγόμενων πτυχών κοινωνικών ζητημάτων και η διαχείρισή τους στην τάξη

European Wergeland Centre

Η δυνατότητα συμμετοχής με ασφάλεια και σεβασμό εντός της σχολικής τάξης, κατά τη συζήτηση αμφιλεγόμενων ζητημάτων, τα οποία εγείρουν ένα ευρύ φάσμα αντιδράσεων τόσο στην κοινωνία, όσο και στην τάξη μεταξύ των μαθητών/τριών, είναι κάτι το οποίο οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι έχουν εκπαιδευτεί στο εν λόγω ζήτημα δύνανται να διαχειριστούν σε καθημερινή βάση, ως ικανοί και επιδέξιοι επαγγελματίες. Επομένως, είναι σημαντικό για τους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς να μπορέσουν να αποκτήσουν εμπειρία μέσα από αυτήν την κατάρτιση. Η εκπαίδευση σχετικά με την αντιμετώπιση αμφιλεγόμενων ζητημάτων, προτού ξεκινήσουν τη σταδιοδρομία τους στη σχολική τάξη, προετοιμάζει τους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς, ώστε να διαχειριστούν τέτοιες συζητήσεις –ανεξαρτήτως του αν θα δημιουργηθούν εντάσεις ή ηρεμήσουν τα πνεύματα γρήγορα και επανέλθει η ησυχία–, αλλά και ενισχύει την αυτοπεποίθηση, την οποία συνήθως στερούνται, τον πρώτο καιρό της πρακτικής διδασκαλίας τους. Η παρακάτω μελέτη παρέχει μια συνοπτική επισκόπηση του ορισμού των αμφιλεγόμενων ζητημάτων στον εκπαιδευτικό χώρο, της σημασίας της ενασχόλησης μ' αυτά τα ζητήματα εντός της αίθουσας διδασκαλίας, και του τρόπου να εισάγουμε τα αμφιλεγόμενα ζητήματα ως μέρος της κατάρτισης των εκπαιδευτικών, πριν από το στάδιο άσκησης του επαγγέλματος.

1. Τα αμφιλεγόμενα θέματα στην εκπαίδευση

Τι είναι τα αμφιλεγόμενα ζητήματα:

«Τα αμφιλεγόμενα ζητήματα μπορούν να οριστούν ως ζητήματα, τα οποία εγείρουν ισχυρά συναισθήματα και τα οποία διχάζουν τη γνώμη των κοινοτήτων και της κοινωνίας».¹ Τα αμφιλεγόμενα ζητήματα διαθέτουν κάποια βασικά χαρακτηριστικά. Διχάζουν τη γνώμη της κοινωνίας και εγείρουν ισχυρά συναισθήματα. Αυτή η πτυχή του «διχασμού» αποτελεί και τον λόγο, εξαιτίας του οποίου διαφοροποιούνται τα αμφιλεγόμενα ζητήματα από π.χ. ευαίσθητα ζητήματα, τα οποία ενδέχεται να εγείρουν ισχυρά συναισθήματα στους συνομιλητές/τριες, χωρίς όμως να προκαλούν αντιπαράθεση. Για παράδειγμα, οι φυσικές καταστροφές και οι επιπτώσεις τους αποτελούν ευαίσθητο ζήτημα. Όμως, το εν λόγω ζήτημα δεν οδηγεί αναγκαστικά σε οξεία αντιπαράθεση. Την ίδια στιγμή, οι αφορμές για την πρόκληση φυσικών καταστροφών ενδέχεται να είναι αμφιλεγόμενες. Οι κλιματικοί ακτιβιστές ή/και οι επιστήμονες συχνά καταδεικνύουν την κλιματική αλλαγή ως έναν από τους προπομπούς των φυσικών καταστροφών, ενώ οι «σκεπτικιστές της κλιματικής αλλαγής», οι οποίοι αρνούνται πως η κλιματική αλλαγή υφίσταται και πως επηρεάζει ανθρώπινες ζωές σε σημαντικό βαθμό, αντιτίθενται στην εν λόγω άποψη.

Επιπλέον, τα αμφιλεγόμενα ζητήματα υφίστανται μόνο εντός ενός συγκεκριμένου πλαισίου, αναφορικά με ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο. Εκατό χρόνια πριν, σε πολλές χώρες η έννοια του διαζυγίου οδηγούσε σε συναισθηματικά φορτισμένες συζητήσεις και

¹ Kerr, D., & Huddleston, T. (2015). *Living with Controversy: Teaching Controversial Issues Through Education for Democratic Citizenship and Human Rights (EDC/HRE). Training Pack for Teachers*. Strasbourg, p. 13.

δίχαζε την κοινωνία. Σήμερα, πολύ μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων ανά τον κόσμο αναγνωρίζει το διαζύγιο ως συνηθισμένη κοινωνική πρακτική. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη περιοχές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, στο πλαίσιο των οποίων η έννοια του διαζυγίου εγείρει έντονες συζητήσεις.

Επομένως, τα αμφιλεγόμενα ζητήματα μπορούν να οριστούν ως ζητήματα που:

- προκαλούν **διχασμό και συναισθηματική φόρτιση.**
- είναι **επίκαιρα και συνδεδεμένα με ένα πλαίσιο.**

Τα εν λόγω χαρακτηριστικά καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το πώς και το γιατί διδάσκονται τα αμφιλεγόμενα ζητήματα. Επηρεάζουν άμεσα τους πολίτες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών και των νέων και, επομένως, θα πρέπει να ενσωματωθούν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ενώ είναι ιδιαίτερα επίκαιρα, τα αμφιλεγόμενα ζητήματα ενδέχεται να έχουν επικίνδυνες επιπτώσεις στην κοινωνία, όπως η βία και οι συγκρούσεις, εάν δεν τα διαχειριστούμε σωστά. Είναι εξαιρετικά σημαντικό να είναι οι εκπαιδευτικοί όχι μόνο πρόθυμοι, αλλά και ικανοί να διαχειριστούν αντιπαραθέσεις στην τάξη.

Για ποιο λόγο διδάσκονται τα αμφιλεγόμενα ζητήματα:

Η δυνατότητα ενός ατόμου να συμμετέχει σε διάλογο με κάποιον που εκφράζει μία ριζικά αντίθετη γνώμη, αποτελεί στοιχειώδη ικανότητα διαβίωσης και υποστήριξης στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού πολιτισμού. Απαιτεί ικανότητες, οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν στο σχολείο μέσω της εκμάθησης δεξιοτήτων συζήτησης και διαμόρφωσης ανεξάρτητων απόψεων σχετικά με τα αμφιλεγόμενα ζητήματα που επηρεάζουν άμεσα την ζωή των μαθητών/τριων. Η ανάπτυξη τέτοιων ικανοτήτων έχει ήδη καταστεί αναπόσπαστο τμήμα σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανά τον κόσμο, **επομένως η ικανότητα διαχείρισης αμφιλεγόμενων ζητημάτων απαιτείται συχνά εκ μέρους των εκπαιδευτικών.**

Τα μέσα ενημέρωσης, καθώς και άλλες πηγές πληροφόρησης συχνά υπηρετούν δικές τους σκοπιμότητες κατά τη συζήτηση αμφιλεγόμενων ζητημάτων, και επομένως δεν αντιμετωπίζουν πάντα τα εν λόγω ζητήματα κατάλληλα ή σφαιρικά. Η δυνατότητα αξιολόγησης πληροφοριών με κριτική σκέψη και ο καθορισμός της προσωπικής οπτικής ενός ατόμου όσον αφορά στα ζητήματα αυτά, δύναται να αναπτυχθεί εντός της αίθουσας διδασκαλίας. **Ο/η εκπαιδευτικός έχει την ευκαιρία να αντιμετωπίσει με τον κατάλληλο τρόπο τα ζητήματα αυτά, τα οποία αντιμετωπίζονται ανεπαρκώς από τα ΜΜΕ.**

Ενδεχομένως φαίνεται παράδοξο, ωστόσο η **διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων οδηγεί στη δημιουργία ενός ασφαλέστερου κλίματος στις σχολικές τάξεις και στα σχολεία συνολικά, και πιο γενικά, σε ασφαλέστερες κοινότητες και κοινωνίες** για όλους όσους συμμετέχουν σε αυτόν τον διάλογο. Επίσης, βοηθά στην οικοδόμηση και την υποστήριξη «ασφαλών χώρων» εντός των σχολικών τάξεων, καθώς και του σχολείου συνολικά, ως θεμέλιο ενός συμπεριληπτικού και δημοκρατικού περιβάλλοντος. Ένας προετοιμασμένος δάσκαλος διαθέτει μεγαλύτερο έλεγχο της κατάστασης, όταν ξεκινά μια συζήτηση για κάποιο αμφιλεγόμενο ζήτημα, το οποίο επιτρέπει την καθιέρωση κανόνων για τη διεξαγωγή τέτοιων συζητήσεων γενικότερα. Ένας τέτοιος εκπαιδευτικός συνεισφέρει στη δημιουργία μιας ασφαλούς, ανοιχτής ατμόσφαιρας στην τάξη, που διευκολύνει τον κριτικό αναστοχασμό πάνω σε διάφορα θέματα.

Προκειμένου να διασφαλιστεί η ασφάλεια του συνόλου των εμπλεκομένων, οι οποίοι συμμετέχουν στις εν λόγω συζητήσεις, είναι σημαντικό να επιδεικνύεται σεβασμός εκ μέρους του σχολείου συνολικά. Οι αντιπαραθέσεις είναι εγγενείς σε πολλά σχολικά ζητήματα και προβλήματα, τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν, όπως ο εκφοβισμός, οι διακρίσεις και η ρητορική μίσους. Η διεύθυνση του σχολείου θα πρέπει να δημιουργεί συνθήκες, εντός των οποίων το προσωπικό, οι μαθητές/τριες και οι γονείς θα αισθάνονται ασφαλείς να ανοίξουν συζητήσεις σχετικά με αμφιλεγόμενα θέματα, και να έχει σχεδιάσει στρατηγικές, σε περίπτωση που μια συζήτηση τέτοιας μορφής οδηγήσει σε σύγκρουση ή σε επιπτώσεις εντός ή/και εκτός του σχολικού περιβάλλοντος.²

Με τη σειρά της, η πιθανότητα ασφαλούς συμμετοχής στη συζήτηση κοινωνικά επίκαιρων προβλημάτων που διχάζουν την κοινότητα, αλλά και η ικανότητα συμμετοχής στην εν λόγω συζήτηση με σεβασμό, αποτελεί μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις **για την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης των νέων**. Υπάρχει μια κοινώς αποδεκτή άποψη μεταξύ των ειδικών,³ ότι η έλλειψη συμμετοχής στον διάλογο και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων σχετικά με ζητήματα, τα οποία επηρεάζουν άμεσα τους νέους, και επομένως η έλλειψη προοπτικών μιας τέτοιας συμμετοχής και αλλαγής, ενδέχεται να οδηγήσει ορισμένους νέους να στραφούν σε ριζοσπαστικές ιδεολογίες.

2. Αμφιλεγόμενα Ζητήματα κατά την Εκπαίδευση Εκπαιδευόμενων Εκπαιδευτικών

Γιατί να διδάσκεται η διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων:

Την σημερινή εποχή, είναι απαραίτητο ένας/μία εκπαιδευτικός να κατανοεί όχι μόνο τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν οι μαθητές, αλλά και το πως εξελίσσονται εντός του κοινωνικού πλαισίου. Η κατανόηση αυτή υποδηλώνει παιδαγωγική γνώση, γνώση σχετικά με τη διδασκαλία μαθητών/τριων με διαφορετικές απόψεις και υπόβαθρα, καθώς και γνώση για τη δημιουργία συνθηκών, ώστε να γίνει η τάξη ένας ασφαλής και παραγωγικός χώρος. **Η εκμάθηση του τρόπου διαχείρισης αμφιλεγόμενων ζητημάτων εντός της αίθουσας διδασκαλίας βοηθά στην ανάπτυξη θεμελίων για αποτελεσματική διδασκαλία.**

Μεταξύ των θεμελίων αυτών συγκαταλέγονται **οι δεξιότητες αυτό-αναστοχασμού όσον αφορά στις προσωπικές και επαγγελματικές εμπειρίες του εκπαιδευτικού, καθώς και συνειδητές ενέργειες βασισμένες στην αυτό-επίγνωση**. Προκειμένου να ενεργήσει ως παράγοντας αλλαγής, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να μπορεί να αναλύει την πρακτική του/της, καθώς και τον επαγγελματικό του ρόλο ως στοχαστικός επαγγελματίας.⁴ Η διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων απαιτεί την ικανότητα ανάλυσης των «προσωπικών βαρών» του ατόμου (όπως λ.χ. οι απόψεις και οι πεποιθήσεις του) και την κατανόηση του τρόπου που αυτά τα βάρη σχετίζονται με τον επαγγελματικό του ρόλο ως εκπαιδευτικός, ώστε να είναι σε θέση να διαχειριστεί επιτυχώς έναν διάλογο για κάποιον

² Για περισσότερες πληροφορίες ανατρέξτε στο Kerr, D., & Huddleston, T. (2017). *Managing Controversy: Developing a Strategy for Handling Controversy and Teaching Controversial Issues in Schools. A Self-Reflection Tool for School Leaders and Senior Managers*

³ Tibbitts, F. L. (2020). Deliberative democratic decision making, universal values, and cultural pluralism: A proposed contribution to the prevention of violent extremism through education. *PROSPECTS*, 48(1), 79–94.

⁴ Gollob, R. (2020). *Experts for Learning in Practice. A Manual for Mentors of Teacher Students*. Zürich and Oslo: The European Wergeland Centre (EWC), PH Zürich – Department IPE

αμφιλεγόμενο ζήτημα, στο πλαίσιο του οποίου θα δίνεται η δυνατότητα έκφρασης αντίθετων απόψεων.

Η δημιουργία ενός ασφαλούς περιβάλλοντος εντός σχολικής τάξης αποτελεί έναν από τους κύριους στόχους του εκπαιδευτικού. Η αίθουσα διδασκαλίας είναι μια κοινωνική οντότητα, όπου δύναται να εφαρμοστεί ο δημοκρατικός πολιτισμός. Προκειμένου να επιτευχθεί μια τέτοια εμπειρία, θα πρέπει να υπάρχει αμοιβαία ενεργή παρακολούθηση, επικοινωνία με σεβασμό και συνεργασία εκ μέρους των μαθητών/τριων και εκ μέρους του εκπαιδευτικού. Η συζήτηση για τα αμφιλεγόμενα ζητήματα δύναται να λειτουργήσει ως βάση για την καθιέρωση ή τη συστηματική εφαρμογή των παραπάνω πρακτικών.

Όπως προαναφέρθηκε, σε πολλές περιπτώσεις τα αμφιλεγόμενα ζητήματα αποτελούν μέρος του προγράμματος σπουδών. Προκειμένου να επιτευχθεί η πλήρης εφαρμογή του, συχνά απαιτείται από τον εκπαιδευτικό να διαθέτει την ικανότητα να διευθύνει τη συζήτηση για το αμφιλεγόμενο ζήτημα μέσα στην τάξη. Την ίδια στιγμή, η διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων επιβάλλει την χρήση συγκεκριμένων μεθόδων. Ενώ σε πολλές άλλες περιπτώσεις θα επαρκούσε μια απλή αναφορά σε αποδεικτικά στοιχεία, τα αμφιλεγόμενα ζητήματα δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά αποκλειστικά μέσω της αναφοράς σε πραγματικά δεδομένα. Οι μέθοδοι προσέγγισης θα πρέπει να επιτρέπουν τη διαχείριση της ποικιλίας των απόψεων, των αναπάντεχων θεμάτων ή ενεργειών που μπορεί να κάνουν την εμφάνισή τους. Επομένως, **η εκμάθηση του τρόπου με τον οποίο θα πρέπει να διδάσκονται τα αμφιλεγόμενα ζητήματα εμπλουτίζει και διαφοροποιεί την «μεθοδολογική εργαλειοθήκη» του εκπαιδευτικού.**

Πως διδάσκονται τα αμφιλεγόμενα ζητήματα:

Ο εκπαιδευτής/τρια θα πρέπει **να λάβει υπόψη δύο προκλήσεις που προκύπτουν**, όταν σχεδιάζει μια συνεδρία ή μια σειρά συνεδρίων για την κατάρτιση εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών στη διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων:

- Πρωτίστως, *διαθέτουν ελάχιστη ή μηδενική πρακτική εμπειρία*. Η αποτελεσματική ενασχόληση με τα αμφιλεγόμενα ζητήματα εντός της σχολικής τάξης απαιτεί μια σωρεία ορθά ανεπτυγμένων ικανοτήτων/δεξιοτήτων, ευαισθησία καθώς και επαγγελματική κρίση, όσον αφορά στην οργάνωση των εργασιών στην τάξη. Όταν οργανώνει την εκπαίδευση στα αμφιλεγόμενα ζητήματα για έμπειρους εκπαιδευτικούς, ο εκπαιδευτής οικοδομεί πάνω στις διδακτικές τους εμπειρίες και βοηθά στην ανάπτυξη των ικανοτήτων, στις οποίες υστερούν. Προτού αποκτηθεί επαρκής εμπειρία εντός της αίθουσας διδασκαλίας, είναι δύσκολο να αναλογιστεί κανείς τις δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίσει και την απαιτούμενη υποστήριξη που ενδεχομένως θα χρειαστεί, για να είναι προετοιμασμένος. Επομένως, όσον αφορά στην εκπαίδευση για τη διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων, πριν την άσκηση του επαγγέλματος και την απόκτηση διδακτικής εμπειρίας, ο/η εκπαιδευτής/τρια διδάσκει με βάση τις εκάστοτε προσδοκίες.
- Κατά δεύτερον, οι εκπαιδευόμενοι εκπαιδευτικοί συνήθως *υστερούν στην παιδαγωγική αυτοπεποίθηση*. Αποφεύγουν την ενασχόληση με αμφιλεγόμενα ζητήματα από φόβο για τυχόν συγκρούσεις με τους μαθητές/τριες ή και τους γονείς τους. Αυτό είναι παράγωγο του φόβου ότι θα χάσουν τον έλεγχο της τάξης. Την ίδια στιγμή, η *πλασματική αυτοπεποίθηση* που διαθέτουν κάποιοι μπορεί επίσης να

οδηγήσει σε λανθασμένες παιδαγωγικές επιλογές και να επηρεάσει την ασφάλεια του περιβάλλοντος της τάξης.

Υπάρχουν ορισμένες **συστάσεις** που μπορεί να ακολουθήσει ο/η εκπαιδευτής/τρια, προκειμένου να διαχειριστεί τις προαναφερθείσες προκλήσεις.

- Εφόσον ορισμένα αμφιλεγόμενα ζητήματα έχουν συναισθηματικό χαρακτήρα, είναι επίσης και βιωματικά. Οι πρακτικές εμπειρίες και ο αυτό-αναστοχασμός είναι ουσιώδη για την ανάπτυξη της ικανότητας των εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών να διαχειρίζονται αμφιλεγόμενα ζητήματα. Σε περίπτωση που οι εκπαιδευόμενοι υπολείπονται επαγγελματικής εμπειρίας, ο/η εκπαιδευτής/τρια εστιάζει στον αυτό-αναστοχασμό σε σχέση με προσωπικές εμπειρίες, αντί να εστιάσει στη διδακτική εμπειρία. Η «*διαχείριση προσωπικών και επαγγελματικών βαρών*» είναι ένα από τα θεμελιώδη βήματα όσον αφορά στην εκπαίδευση για τη Διδασκαλία Αμφιλεγόμενων Ζητημάτων (=TCI). Πριν από την είσοδο στην αίθουσα διδασκαλίας, οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί θα πρέπει να κατανοήσουν το πώς οι ίδιες τους οι απόψεις ενδέχεται να επηρεάσουν τη διδασκαλία τους. Μια ακόμη σημαντική απόφαση, η οποία θα πρέπει να ληφθεί, αφορά την κοινοποίηση προσωπικών απόψεων στην τάξη,⁵ κάτι που επηρεάζει τη διδακτική διαδικασία.
- Φυσικά, *ένας άλλος τρόπος διαχείρισης της έλλειψης εμπειρίας των εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών είναι η παροχή βοήθειας, ώστε να την αποκτήσουν.* Για παράδειγμα, ο/η εκπαιδευτής/τρια δύναται να εστιάσει σε σενάρια αίθουσας διδασκαλίας, τα οποία έχει προετοιμάσει εκ των προτέρων, αντί να διεξάγει μακρές συζητήσεις. Η υποκατάσταση πραγματικών εμπειριών από την σχολική τάξη μπορεί να επιτευχθεί μέσω σεναρίων μαθημάτων ή βίντεο που δείχνουν τέτοια μαθήματα. Αυτά μπορούν να θέσουν σε επαγρύπνηση τους εκπαιδευόμενους για τυχόν δύσκολες ή έντονες καταστάσεις που ίσως κληθούν ν' αντιμετωπίσουν στο μέλλον. Εξάλλου, το σημαντικότερο όλων όσον αφορά στην πρακτική για τη Διδασκαλία Αμφιλεγόμενων Ζητημάτων (TCI) είναι ο τρόπος αντίδρασης των μαθητών/τριών.
- Μην ξεκινήσετε την εκπαίδευση για τη διαχείριση των αμφιλεγόμενων ζητημάτων, έως ότου οι μαθητές/τριες σας *κατανοήσουν πλήρως τα όσα περιλαμβάνονται στην οργάνωση των εργασιών συζήτησης εντός της αίθουσας διδασκαλίας.* Μπορούν να μάθουν γενικές τεχνικές σχετικά με δραστηριότητες συζήτησης μέσω της εξάσκησης μεταξύ τους –με το να εργάζονται δηλαδή σε ζεύγη, ολιγομελείς ή πολυμελείς ομάδες– και μέσω του αναστοχασμού πάνω στον τρόπο με τον οποίο τους ζητείται να συμμετέχουν στις δραστηριότητες συζήτησης, ως μέρος του εκπαιδευτικού προγράμματος που παρακολουθούν. Οικοδομώντας πάνω σ' αυτήν τη γνώση, δύνανται να αρχίσουν να λαμβάνουν υπόψη τους παράγοντες που έρχονται στο προσκήνιο, όταν το θέμα της συζήτησης φορτίζει συναισθηματικά και

⁵ Επιπλέον πληροφορίες για τη διαχείριση προσωπικών υποβάθρων αλλά και του ρόλου που μπορεί να διαδραματίσει ο εκπαιδευτικός, όταν εργάζεται επί της Διδασκαλίας Αμφιλεγόμενων Ζητημάτων, είναι διαθέσιμες στο: Kerr, D., & Huddleston, T. (2015). Living with Controversy: Teaching Controversial Issues Through Education for Democratic Citizenship and Human Rights (EDC/HRE). Training Pack for Teachers (pp. 15 - 21).

διχάζει τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, και να γνωρίζουν πλέον εξειδικευμένες τεχνικές, όπως η εφαρμογή διαλειμμάτων, η από-προσωποποίηση και η αποστασιοποίηση από το ζήτημα κ.λπ (βλ. παρακάτω το πώς οι τεχνικές αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν, κατά την ενασχόληση με τις αντιπαραθέσεις). Μια καλή άσκηση, για να ξεκινήσει αυτή η διεργασία είναι η δραστηριότητα *Ζέστη ή Κρύο*, του εγχειριδίου με τίτλο «Διδασκαλία των αμφιλεγόμενων θεμάτων».⁶

- Επίσης, είναι σημαντικό να εξηγήσει ο/η εκπαιδευτής/τρια στους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς τους βασικούς κανόνες και τις βασικές τεχνικές της *διδασκαλίας αμφιλεγόμενων θεμάτων*. Κατ' αρχάς, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι κίνδυνοι και οι προκλήσεις του επιλεγμένου ζητήματος. Οι εκπαιδευόμενοι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να κατανοήσουν πλήρως ότι, ακόμη και αν χρησιμοποιηθούν οι βέλτιστες παιδαγωγικές μέθοδοι, θα υπάρξει ένα όριο το οποίο δεν πρέπει να ξεπεραστεί, ούτως ώστε να διαφυλαχθεί η ασφάλεια της τάξης. Ορθή διδασκαλία σημαίνει να μπορεί ο εκπαιδευτικός να αξιολογήσει ποια ζητήματα και αντιδράσεις μπορεί να διαχειριστεί, καθώς και να αναγνωρίζει τα στοιχεία που χρειάζεται να μάθει να αντιμετωπίζει. Θα πρέπει να δοθεί στους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς η συμβουλή, ότι όταν τους δοθεί η ευκαιρία να διδάξουν αμφιλεγόμενα ζητήματα στην πράξη, θα πρέπει να ξεκινούν με ευκολότερα, λιγότερο έντονα ή λιγότερο διχαστικά ζητήματα.
- Εξαιτίας της συναισθηματικής τους φύσης, τα αμφιλεγόμενα ζητήματα διαθέτουν επίσης προσωπικό χαρακτήρα. Ορισμένοι μαθητές/τριες ενδέχεται να φαίνονται ευάλωτοι, επομένως το να τους ζητείται να εκφράσουν όσα σκέφτονται δεν θα έχει αποτέλεσμα. Εξάλλου, ο εκπαιδευτικός δεν είναι σε θέση να απαιτήσει από τους μαθητές/τριες να αποκαλύψουν τις προσωπικές τους απόψεις δημοσίως, καθώς αυτό θα εκλαμβάνονταν ως παραβίαση της ιδιωτικότητάς τους. Είναι σημαντικό να *από-προσωποποιείται* το ζήτημα, καθώς και να αποστασιοποιείται η τάξη τόσο από το πλαίσιο του ζητήματος, όσο και να παίρνει απόσταση χρονικά. Για παράδειγμα, μια ιστορική υπόθεση ίσως αποτελέσει το κύριο ζήτημα μιας συζήτησης. Θα πρέπει να υπάρχει η πρόβλεψη *διαλείμματος*, προκειμένου να αποφευχθεί η δημιουργία έντασης στη συζήτηση. Μόνο εφόσον εξασφαλιστεί το *ασφαλές περιβάλλον*, μπορεί ο δάσκαλος να εργαστεί για την ανάπτυξη μιας κριτικής προσέγγισης των μαθητών/τριών απέναντι σε ένα αμφιλεγόμενο θέμα.
- Μπορεί να φανεί χρήσιμη η δημιουργία μιας σύντομης λίστας ελέγχου που μπορεί κανείς να αποστηθίσει, πριν από το μάθημα. Για παράδειγμα, όταν αντιμετωπίζουμε ένα πιθανό αμφιλεγόμενο ζήτημα, τι επιλέγουμε; (α) Την άμεση αντιμετώπισή του θέματος με τους μαθητές/τριες με συζήτηση, κατά την οποία οι μαθητές/τριες ανταλλάσσουν τις προσωπικές τους απόψεις; β) Τη διενέργεια αυτής της διαδικασίας από μια ασφαλή απόσταση, χρησιμοποιώντας μια ιστορική/ φανταστική αναλογία προς συζήτηση; γ) Την αντιμετώπιση του εν λόγω ζητήματος ως ένα συλλογικό ερευνητικό έργο; δ) Τη γενικότερη αποφυγή ενασχόλησης με το ζήτημα και την

⁶ Kerr, D., & Huddleston, T. (2015). Living with Controversy: Teaching Controversial Issues Through Education for Democratic Citizenship and Human Rights (EDC/HRE). Training Pack for Teachers (pp. 40-42).

επεξήγηση των λόγων, για τους οποίους επιλέγουμε να μην το θίξουμε; Μια ακόμη μικρή λίστα ελέγχου θα μπορούσε να αφορά τα προσωπικά βάρη: π.χ. τι θα επιλέγατε; α) Να μοιραστείτε με τους μαθητές/τριες τα προσωπικά σας βάρη; β) Να δώσετε έμφαση σε απόψεις διαφορετικές από τις δικές σας; ή γ) Να διδάξετε συνεργατικά με έναν άλλο δάσκαλο, ο οποίος έχει διαφορετικές απόψεις;

- Οι μέθοδοι δημιουργίας ασφαλούς περιβάλλοντος εντός της αίθουσας διδασκαλίας είναι απαραίτητα στοιχεία για την εκπαίδευση στα αμφιλεγόμενα ζητήματα. Υπάρχει ποικιλία ορισμών των ασφαλών χώρων στην εκπαίδευση. Οι λέξεις-κλειδιά είναι συνήθως ο «σεβασμός» και η «ασφάλεια». Ένας ορισμός του «ασφαλούς χώρου» στο πλαίσιο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη⁷ είναι: «μια ατμόσφαιρα αίθουσας διδασκαλίας, στην οποία τα παιδιά/οι νέοι αισθάνονται ελεύθεροι και μπορούν να συζητήσουν τις απόψεις τους ανοιχτά μεταξύ τους, σεβόμενοι, ωστόσο, τους βασικούς κανόνες: να ακούνε και να σέβονται τους άλλους».⁸

Οι εκπαιδευόμενοι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να γνωρίζουν *πώς να θέτουν κανόνες εντός της σχολικής τάξης* και να διασφαλίζουν ότι αυτοί τηρούνται.⁹ Μην ξεχνάτε να διδάσκετε στους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς τη σημασία των βασικών κανόνων, καθώς και τη δυνατότητα να φτιάχνουν ειδικούς κανόνες, ιδανικά ως προϊόντα συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικού-μαθητών/τριών, εντός της αίθουσας διδασκαλίας για τις στιγμές που ξεκινά μια «συζήτηση για δύσκολα θέματα». Αυτό μπορεί να υλοποιηθεί ως μέρος της γενικότερης διαχείρισης της τάξης, αλλά και σε σχέση με την εργασία υπό συζήτηση. Η οργάνωση ενός αποτελεσματικού διαλόγου, με τρόπο που επιτρέπει τη συμμετοχή όλων, αποτελεί ένα ακόμη σημαντικό κριτήριο μιας ασφαλούς συζήτησης. Ορισμένοι μαθητές/τριες στο σχολείο δεν είναι συνηθισμένοι να μιλάνε τόσο πολύ, είτε όταν εργάζονται ατομικά είτε ως μέλη μιας ομάδας και δυσκολεύονται να συνεχίσουν τη συζήτηση. Στην περίπτωση αυτή, μια καλή στρατηγική θα ήταν να ξεκινήσουμε με κάτι απλό και να προσπαθήσουμε να εξελίξουμε τις ικανότητες των μαθητών/τριών στην πορεία. Ο δάσκαλος δύναται να προγραμματίσει ένα χρονικό πλαίσιο 5-λεπτης συζήτησης, προκειμένου να αναπτυχθούν οι κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες των μαθητών/τριών, καθώς και ο αυτό-έλεγχός τους. Το να δείξει ο/η εκπαιδευτικός στους μαθητές/τριες τον τρόπο, ώστε να φτάσουν σταδιακά στην επιτυχία, αποτελεί ένα βασικό «συστατικό» μιας ασφαλούς συζήτησης.

Παρακάτω θα βρείτε μια σύντομη επισκόπηση των *βασικών κανόνων για το πώς να διατηρούμε τη σχολική τάξη ασφαλή* :

⁷ Μπορείτε να βρείτε περισσότερες πληροφορίες εδώ: <https://www.coe.int/en/web/edc/what-is-edc/hre>

⁸ Bondevik, J. H., Dautaj, A., O Grady, K., & Vallianatos, A. (2020). Signposts Teacher Training Module: Teaching about religions and non-religious world views in intercultural education (p. 51).

⁹ Περισσότερες πληροφορίες για τον ορισμό της έννοιας «ασφαλής χώρος» εντός του σχολικού περιβάλλοντος είναι διαθέσιμες στο: Bondevik, J. H., Dautaj, A., O Grady, K., & Vallianatos, A. (2020). Signposts Teacher Training Module: Teaching about religions and non-religious world views in intercultural education (p. 51). Πρακτικές συμβουλές για την καθιέρωση ασφαλούς περιβάλλοντος εντός της αίθουσας διδασκαλίας είναι διαθέσιμες στο: Bondevik, J. H., Dautaj, A., O Grady, K., & Vallianatos, A. (2020). Signposts Teacher Training Module: Teaching about religions and non-religious world views in intercultural education (pp. 51 – 59). Επίσης, μπορείτε να ανατρέξετε στο: Warren, L (2000). Managing Hot Moments in the Classroom, το οποίο είναι διαθέσιμο στην παρακάτω διεύθυνση: https://www.elon.edu/u/academics/cat/wp-content/uploads/sites/126/2017/04/Managing-Hot-Moments-in-the-Classroom-Harvard_University.pdf

- Καθιερώστε αποτελεσματικούς βασικούς κανόνες μαζί με τους μαθητές/τριες. Μην ξεχνάτε το γεγονός ότι ο εκπαιδευτικός παραμένει ο «διευθυντής» του μαθήματος, ενώ κατέχει σημαντικό λόγο σε όσα συμβαίνουν εντός της αίθουσας διδασκαλίας.
- Οι κανόνες οποιασδήποτε «ασφαλούς συζήτησης» περιλαμβάνουν: την ανάληψη ομιλίας από ένα μόνο άτομο τη φορά, την αποφυγή προσωπικών σχολίων, την αμφισβήτηση ιδεών και όχι ανθρώπων, την αποφυγή ακατάλληλης ή προσβλητικής γλώσσας, την τήρηση του χρονικού περιορισμού κ.λπ.
- Κατά τον συντονισμό της συζήτησης, ενθαρρύνετε τους νέους να συμμετέχουν και επιμένετε στο να ακούνε ο ένας τον άλλο με σεβασμό.
- Προβλέψτε ποιες διαφορές ενδέχεται να προκύψουν εντός της σχολικής τάξης και να είστε προετοιμασμένοι να τις αντιμετωπίσετε.
- Χρησιμοποιήστε μια ποικιλία διδακτικών μεθόδων, οι οποίες να προωθούν την ανταλλαγή διαφορετικών απόψεων. Για συμβουλές μπορείτε μεταξύ άλλων να ανατρέξετε στα εγχειρίδια: «Διδασκαλία Αμφιλεγόμενων Θεμάτων» (2015) και «Πινακίδες: Πακέτο Εκπαίδευσης Δασκάλων» (2020).
- Μοιραστείτε τις εμπειρίες σας με άλλους δασκάλους.

Ο/η εκπαιδευτής/τρια, ενώ θα πρέπει να τονίσει τη σημασία του αυτο-αναστοχασμού και μιας ανεπτυγμένης «μεθοδολογικής εργαλειοθήκης» για την αντιμετώπιση αμφιλεγόμενων ζητημάτων και την αποφυγή αρνητικών επιπτώσεων, θα πρέπει και να **εξηγήσει την αξία της διδασκαλίας των αμφιλεγόμενων ζητημάτων στην καθημερινότητα μέσα στην σχολική τάξη. Πρέπει επίσης να εξηγήσει τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές/τριες από τη διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων, καθώς τους βοηθά να αποκτήσουν τις απαραίτητες ικανότητες, να καταστούν ενημερωμένοι, ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες εντός του πλαισίου μιας δημοκρατικής κοινωνίας.** Παρουσιάζοντας τον τρόπο που οι γνώσεις σχετικά με τη Διδασκαλία Αμφιλεγόμενων Ζητημάτων (TCI) καθιστούν τη διδασκαλία ευκολότερη και λιγότερο περίπλοκη, ο εκπαιδευτής/τρια ενθαρρύνει τους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς, να αντιμετωπίζουν τα αμφιλεγόμενα ζητήματα αντί να τα αποφεύγουν.

- Ο/η εκπαιδευτής/τρια μπορεί να διευκρινίσει και να επισημάνει *τα οφέλη που αποκομίζουν οι μαθητές/τριες από τη διδασκαλία των αμφιλεγόμενων ζητημάτων στο σχολείο.* Αυτά περιλαμβάνουν την ανάπτυξη απαραίτητων ικανοτήτων, όπως η κριτική αποτίμηση πληροφοριών, η ικανότητα επικοινωνίας με σεβασμό, καθώς και η ανεξάρτητη διαμόρφωση προσωπικών απόψεων των μαθητών/τριών επί του εκάστοτε ζητήματος. Η συζήτηση περί των αμφιλεγόμενων ζητημάτων εντός της αίθουσας διδασκαλίας βοηθά στη διατήρηση της ασφάλειας των μαθητών/τριών μέσω των συλλογικά θεμελιωμένων κανόνων, ενώ αποτρέπει την περιθωριοποίηση τους ή και τους προστατεύει από το να δέχονται επιθέσεις, κατά την διάρκεια έντονων συζητήσεων.
- *Θέτοντας ένα ξεκάθαρο χρονοδιάγραμμα και ρεαλιστικούς στόχους,* ο/η εκπαιδευτής/τρια μπορεί να δείξει στους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς ότι η επιτυχία απαιτεί χρόνο. Η διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων αποτελεί μια

απαιτητική παιδαγωγική πρακτική, ενώ το ξεκίνημα με λιγότερο δύσκολα ζητήματα και συντομότερες συζητήσεις είναι ένα κατάλληλο πρώτο βήμα για την εξοικείωση με αυτήν την πρακτική.

- Εφόσον ένα αμφιλεγόμενο θέμα αποτελεί μέρος του προγράμματος σπουδών, ο εκπαιδευόμενος εκπαιδευτικός μπορεί να ενθαρρυνθεί να αναζητήσει *συμβουλές από έναν πιο έμπειρο εκπαιδευτικό*.
- *Η αναφορά ή/και η παρουσίαση ορθών πρακτικών* μπορεί να καθησυχάσουν τους εκπαιδευόμενους εκπαιδευτικούς και να διευκολύνουν την κατανόηση τους ως προς το τι σημαίνει η ορθή διδασκαλία αμφιλεγόμενων ζητημάτων. Υπάρχουν διάφορες διαθέσιμες δραστηριότητες μέσα σε εκπαιδευτικά πακέτα, όπως τα: «Διδασκαλία Αμφιλεγόμενων Ζητημάτων» και «Πινακίδες». Αυτά επικεντρώνονται στην διδασκαλία θρησκευτικών και μη κοσμοθεωριών στο σχολείο.
- Είναι επίσης χρήσιμο να *ανατεθεί μια εργασία εμπέδωσης*, πχ. ο σχεδιασμός ενός μαθήματος ή μιας δραστηριότητας σε σχέση με τα αμφιλεγόμενα ζητήματα στο πλαίσιο της σχολικής πρακτικής ή ακόμη και η διεξαγωγή ενός σύντομου εικονικού μαθήματος. Όταν αναθέτει μια εργασία σχεδιασμού μαθήματος, ο εκπαιδευτής/τρια μπορεί να τονίσει ότι το μάθημα θα πρέπει να προσαρμόζεται συγκεκριμένα στο πλαίσιο της τοπικής κοινότητας ή να θέτει ένα προκαθορισμένο πλαίσιο (γεωγραφική περιοχή, ποιοι άνθρωποι μένουν εκεί, αναλογία των φύλων εντός της τάξης, εφόσον αυτό είναι σχετικό, κ.λπ).

3. Επιπλέον πηγές

Εφόσον η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώθηκε στις ιδιαιτερότητες της εργασίας πάνω σε αμφιλεγόμενα θέματα στα αρχικά στάδια εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, ο κατάλογος των προτάσεων για τον τρόπο εργασίας στη Διδασκαλία Αμφιλεγόμενων Ζητημάτων (TCI), που προσφέρεται εδώ, δεν είναι σε καμία περίπτωση εξαντλητικός. Υπάρχει μεγάλος αριθμός τεχνικών, αρχών και μεθόδων, τις οποίες όλοι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη κατά την προετοιμασία, εφαρμογή και αξιολόγηση μαθημάτων σχετικά με αμφιλεγόμενα ζητήματα. Σας ενθαρρύνουμε σθεναρά να αναζητήσετε και άλλες πηγές, τις οποίες παραθέτουμε στο έγγραφο «Πηγές προς Μελέτη» και στα βιντεομαθήματα της παρούσας συνεδρίας, τα οποία εμπεριέχουν περισσότερες πληροφορίες, χρήσιμες μεθόδους και παραδείγματα.

